

FATİH SULTAN MEHMET INTERNATIONAL
MODEL UNITED NATIONS

TBMM

fsmimun.com

STUDY GUIDE

TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ
ÜYELİĞİ

SURİYE VEKALET SAVAŞLARI
VE SURİYELİ SİĞİNMACI SORUNU

MECLİS BAŞKANI
AHMET İRFAN ZEYTUN

SAYMAN
AHMET YUSUF BAŞ

KATİP
AHMET BERAT KURUALİ

Table of Contents

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ.....	3
Giriş	3
Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi.....	3
Mevcut Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri	4
Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Türkiye Raporu.....	5
Türkiye Cumhuriyeti’nin Rapor Hakkındaki Açıklaması	6
Türkiye -AB İlişkilerini Etkileyen Olaylar	7
Avrupa Birliği Üyelığının Olası Etkileri	11
Günlük Hayata Etkileri	11
Diplomatik Etkileri	12
Avrupa Birliğine Üyelik Koşulları	13
Kopenhag Kriterleri	13
Sorular.....	15
Kaynakça.....	15
SURİYE SAVAŞI VE SURİYELİ SIĞINMACI SORUNU	17
Giriş	17
Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı	17
Arap Baharı.....	17
Suriye’de Arap Baharı’nın Tarihi Temelleri.....	18
Savaşın Başlaması ve Seyri	19
Göç ve Etkileri	23
Göçün Büyüklüğü	23
Toplumsal Etkileri.....	23
Siyasi Etkileri.....	27
Ekonomik Etkileri	28
Güvenliğe Etkileri.....	31
Sorular.....	31
Kaynakça.....	32

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

Giriş

Türkiye için Avrupa Birliği üyeliği, Avrupa birliğinin kurulmasıyla başlayıp uzun yıllar boyunca sürüp çeşitli polemiklere, kavgalara ve propagandalara konu olmuştur. AB üyeliği siyasi zümrelerce topluma bir tür elitleşme ve Türk toplumundaki ilerlemeci anlayışa hitaben “çağdaş medeniyetler seviyesi”ne ulaşma imkânı olarak sunulmuştur. Avrupa vatandaşlığının ve ekonomik iş birliğinin ülkeye getireceği refah da vatandaşların üyelik konusuna sıcak bakmasını sağlamıştır.

Ancak ilerleyen yıllar, toplumdaki siyasi ve sosyal anlayışın değişmesi, Dünya’nın ve Türkiye’nin durumunun eskisinden farklılaşması Avrupa Birliği üyeliğini eski ihtişamlı konumundan düşürmüş ve gündemdeki ağırlığını kaybettirmiştir. Tüm bunlara rağmen bahsi geçen tartışma Türk siyaseti için zamanı gelince tekrar canlandırılabilir önemli bir meseledir.

Konunun etki edeceği meseleler Türkiye’nin ekonomik kriziyle veya Avrupa’daki sosyal programların Türkiye’de uygulanmasıyla sınırlı değildir. Başta Türkiye’nin dünya siyasetinde kesin bir konum seçmesi anlamına gelmekte ve bu Rusya-Ukranya Savaşı, Kıbrıs Sorunu, Türkiye’nin Terörle Mücadelesi, Suriye İç Savaşı vb Türkiye’nin jeopolitik konumu gereği dahil olduğu diğer olaylara ve bunların tetiklediği mülteci sorunu vb. gibi olaylara da etki etmektedir.

Bu yazıda Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği ilişkileri özetlenerek açıklanmıştır. Bu yazıda her konudan uzun uzadıya ve detaylı bahsetme imkânı olmamış ve okuyucunun **şahsi araştırmasında** yol gösterici olması amaçlanmıştır.

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Avrupa Birliği’nin 1957 Roma Anlaşmasıyla kurulmasının ardından 1959 yılında Türkiye’nin Topluluğa ortaklık başvurusu yapmasıyla başlamıştır. 1963 yılında tarafların ilişkisi Türkiye ve Avrupa Birliği Ekonomik Topluluğu arasında “Ankara Anlaşması”nın imzalanmasıyla ortaklığa dönüşmüştür. Söz konusu Anlaşmanın amacı 2. maddesinde şöyle belirtilmektedir: "Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz

önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirir." "

Taraflar arasındaki ilişkiler 12 Eylül 1980 darbesine kadar geliştirilerek devam etmiştir. Darbenin yaşanmasıyla birlikte ilişkiler askıya alınmıştır. 1983 yılında Türkiye’de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılında dışı açılma sürecinin başlamasıyla taraflar arasındaki ilişkiler canlandırılmaya çalışılmıştır. 1987 tarihinde tekrar üyelik başvurusu yapıldıysa da 1989 tarihinde AB Komitesi kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan başka bir üyeyi kabul edemeyeceğini açıklamıştır. 90 yıllarla beraber ortaklık ilişkileri tekrar geliştirilmiştir. 1999 yılında AB-Türkiye ilişkileri AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’yle yeni bir döneme girmiş 1999 Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığı resmen onaylanmıştır. 2000’li yılların başları üyelikle alakalı işlemler ve müzakerelerle geçmiştir. 2015 yılında Suriye’den gelen düzensiz göç akıntılarında dolayı Gümrük, Vize Serbestiyeti, Terörle Mücadele gibi konularda kararlar verilmiştir.

15 Temmuz 2016 Türkiye Darbe Girişimi’nin yarattığı ortam- Türkiye’nin güvenlik odaklı bir politikaya yönelmesi ve Avrupa Birliği’nin darbe girişimine karşı gösterdiği dayanışma eksikliği- hasebiyle Türkiye-AB ilişkileri durma noktasına gelmiştir. Varna Zirvesi ile ilişkilerin canlandırılması öngörülse de başarılı olunamamıştır.

2019 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan tarafından girilen hidrokarbon sondaj faaliyetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin meşru haklarını ihlal etmesine ve Suriye’de konuşlanmış PKK terör örgütü yapılanmasına karşı Türkiye’nin tutumuna yönelik AB’nin ithamlarıyla beraber tarafların yapacağı toplantıların yapılmaması ve bazı fonlarda kesintiye gidilmesi kararı mevcut güven sorununa katkı sağlamıştır. Ancak bu olaylara rağmen 2019 yılının Eylül ve Ekim aylarında yayımlanan üç genelge, Türkiye’nin AB sürecindeki çalışmalarını kararlılıkla sürdürdüğünü ortaya koyması açısından önemli olmuştur. 2021 ve 2022 yıllarında olumlu gündem kapsamında iklim, tarım, göç ve güvenlik, sağlık ile bilim, araştırma, teknoloji ve yenilikçilik gibi alanlarda yeni Yüksek Düzeyli Diyaloglar tesis edilmiştir. [1][2]

Mevcut Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri 2023 yılında Avrupa Birliği Komisyonu’nun yayınladığı rapor üzerinden değerlendirilecektir. Bunun sebebi bu yazının da konusu olan AB üyeliğine tarafların resmi bakış açılarından bakabilmektir.

Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Türkiye Raporu

Rapor(https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_696%20T%C3%BCrkiye%20report.pdf)

Rapor 8 Kasım 2023 tarihinde Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Türkiye, Sırbistan, Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Bosna Hersek, Kosova, Ukrayna ve Moldova'yı kapsayacak bir genişleme paketi olarak yayınlandı. Raporun içeriği Avrupa Birliğinin bahsi geçen ülkelerin yıl içinde ve sonundaki durumlarının incelenmesidir. Türkiye ise bu raporda 141 sayfayı dolduracak bir değerlendirmeye tâbî tutuldu. Rapor aşığıda olabildiğince kısa özetlenmiştir.

Demokrasi, Seçimler, Meclis ve Yönetim: Avrupa Birliği Komisyonu'nun görüşü 2023 yılının Türkiye AB ilişkilerini gerilettiği yönde. Raporun başında da Türkiye'nin Avrupa için vazgeçilmez bir ortak olduğu vurgulansa da raporda genel itibariyle Türkiye hakkında olumsuz görüşler yer aldı. Raporun ilk sayfaları Türkiye'nin mevcut Başkanlık Sistemi ile ilgiliydi, Başkanlık sisteminin anti-demokratik, Meclis'in Başkanı denetlemek için gerekli araçlardan yoksun ve Başkanın geniş yetkilere sahip olduğundan bahsedildi. İlerleyen sayfalarda "Ocak-Aralık 2022 arasında Meclis önerilen 749 yasanın 80'ini kabul etti. Buna karşılık, aynı dönemde, olağanüstü hâl kapsamında çeşitli politik konulara (sosyoekonomik konular dahil) ilişkin olarak çıkarılan 273 Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Meclis Onayına bağlı kalmadan) Meclis Komisyonlarına sunuldu." [3] ifadeleriyle Başkanın yanında Meclisin yasama yetkisinin kısıtlı olduğu söylendi. Hükümetin Meclis'te baskın olduğu ve muhalefetin meclis kararlarında etkili olamadığı dile getirildi. 14 Mayıs seçimleri hakkında, seçimlerin son derece kutuplaşmış bir ortamda gerçekleştiği ve seçmenler için siyasi alternatiflerin fazla olduğu ancak medyanın taraf tutarak iktidara avantaj sağladığı iddia edildi. Ayrıca deprem bölgesindeki 11 ilde oy vermede güçlükler yaşanması, yeni seçim sistemi ve 2019 yılında yapılan 48 kayyum atamasının iade edilmemesi eleştirildi. Yönetim ve Sivil Toplum başlıklarında Muhalefetin baskılanması ve kamu yönetiminin siyasallaşması eleştirildi. Hükümetin güneydoğudaki yerel yönetimleri baskıladığı ve kayyumların, "vatandaşların seçilmiş temsilcileri tarafından yönetilme hakkını ihlal ettiği" iddia edildi. İlerleyen sayfalarda LGBT ve kadın hakları yönünde faaliyet gösteren örgütlerin kapatılması ve insan hakları aktivistlerinin terörist ilan edilmesini kınadı. [3]

Doğu ve Güneydoğu: Doğu ve Güneydoğu meselelerinin endişe verici olduğu ve "Kürt Meselesinin" çözümlenmesinde hiçbir ilerleme kaydedilmediği ifade edildi. PKK terör örgütü

lideri Abdullah Öcalan'ın gözaltı koşullarının iyileştiğinden bahsedildi ancak terör örgütü lideri Öcalandan bahsederken saygı ifadesi (Mr.) kullanıldı. Deprem sonrasında yapılan imar planı eleştirildi ve güvenlik güçlerinin şiddet olayları gerçekleştirdiği iddia edildi. Van ilinde 2016 yılından beri yürürlükte olan eylem, gösteri ve toplantı yasağı eleştirildi. Kürt “gazetecilerin” haksız şekilde teröristlikle yargılanmak üzere tutuklandığı ve köy korucularının yerinden edilmiş köylülerin geri dönmesini engellediği iddia edildi. Son olarak AIHM'nin Eski HDP eş genel başkanı Selahattin Demirtaş'ın serbest bırakılması yönündeki çağrısının Türkiye tarafından ciddiye alınmamasından bahsedildi. [3]

Dış Politika: Rapor Türkiye'nin dış politikası hakkında da çeşitli yargılarda bulundu. Türkiye'nin Rusya-Ukranya savaşında tarafların uzlaşması yönünde attığı adımlar takdir edilse de ülkenin dış politikasının çelişkiler barındırdığı da iddia edildi. Bunun sebebi Türkiye'nin, AB'nin Rusya'ya uyguladığı kısıtlama politikasına uymaması ve Rusya ile olan Ekonomik-Ticari bağlarını yoğunlaştırmasıdır. Benzer bir iddia da Hamas-İsrail çatışmaları hakkında söylendi. Türkiye'nin Orta Doğuda Ermenistan ve İsrail'le normalleşme sürecinin olumlu ilerlerken Hamas-İsrail çatışmasında Türkiye'nin “Terörist” olarak tanımlanan Hamas'a destek vermesi çelişkili bulundu. Son olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü politikalar ve Kıbrıs için iki devletli çözüm önerisi eleştirildi. [3]

Raporun geri kalan bölümleri ekonomi ve diğer sosyal-siyasi meselelerden bahsetmektedir. Bu yazıda genel konular hakkında kısa bir özet geçilmiştir okuyucu daha fazla bilgiye ulaşmak için başlığın altındaki rapordan ve web tabanındaki diğer kaynaklardan yararlanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Rapor Hakkındaki Açıklaması

Açıklama: (https://www.mfa.gov.tr/no_-291_-avrupa-birligi-komisyonu-2023-yili-turkiye-raporu-hk.tr.mfa)

Açıklama Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Web sitesi üzerinden Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2023 Türkiye Raporuna karşı yazıldı. Açıklamada raporun haksız ve önyargılı düşüncelerle yazıldığı, Türkiye'deki yargı ve temel haklardan bahseden faslın mesnetsiz iddialar barındırdığı ifade edildi. Açıklamada, HAMAS-İsrail çatışmasında aldıkları konumun eleştirilmesini bir övgü olarak değerlendirdiklerini de belirtti. Ayrıca Doğu Akdeniz bahsinin gayri hukuki, maksimalist Yunan/Rum tezlerini yansıttığı ve KKTC'nin haklı politikalarının dışlandığı vurgulandı. Açıklamanın sonunda Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri önündeki engelleri aşmak için birlik ve dayanışma çağrısı yapıldı. [4]

Türkiye -AB İlişkilerini Etkileyen Olaylar

1) **Kıbrıs Sorunu:** (bkz. *Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Harekatı*) Avrupa Birliği- Türkiye ilişkilerini etkileyen Kıbrıs sorunu, limanların ve hava sahalarının GKRY'ye açılması ve KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasından ileri gelmektedir. GKRY'yi Kıbrıs Adası'nın meşru hükümeti olarak tanıtmaya ve kabul ettirmeye yönelik faaliyetler neticesinde Türk liman ve havaalanları, 1987 yılından itibaren GKRY'ye kapatılmıştır. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorununa yönelik izlediği siyasetin tahlil edilmesinde ve uygulanmasında Yunanistan faktörü de önemli bir unsur oluşturmaktadır. 1981 yılında AB'ye tam üye olan Yunanistan, Ege ve Kıbrıs konularında avantaj elde etmeye çalışmıştır. Bu tarihten itibaren Yunanistan, Türkiye ile ilgili sorunlarını Avrupa platformuna taşıyarak ikili sorunları “Avrupa Sorunu” statüsüne taşımayı bir dış politika önceliği olarak benimsemiştir. AB, Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye'yi tek taraflı olarak yükümlülük altına sokmuş, fakat Yunanistan'ı serbest bırakmıştır. AB, Kıbrıs'ta jeopolitik çıkar sağlamak için kalıcı ve tatmin edici bir çözüm bulmadan, GKRY'ni 1 Mayıs 2004'te Ada'nın tamamı adına üyeliğe kabul etmiştir. Bu üyelik, ekonomik açıdan kötü durumda olan KKTC'yi zor duruma sokmuştur. GKRY'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesi ile Türkiye'ye olan baskıda artmış ve Kıbrıs sorununu dah da açmaza sürüklemiştir. Yunanistan ve GKRY Türkiye'nin AB üyeliğinde çifte veto hakkına sahip olmuşlardır. Türkiye buna tepki olarak liman ve havaalanlarını GKRY'nin kullanımına kapatmıştır. GKRY'de izolasyonun ancak liman ve havaalanlarının tekrar kullanıma açılması ile kaldırılacağını ifade etmiştir. Türk tarafı baskılar sebebiyle Annan olarak adlandırılan BM çözüm planını kabul etmiştir. Annan planı, temel yapısı itibariyle fiilen yıkılmış ve sadece GKRY'nin temsil ettiği “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin devam ettiği öngörüsü ile hazırlanmış ve meseleye Anayasal bir sorun olarak yaklaşmıştır. Ancak plan özünde Türk tarafının beklentilerini karşılamamakta ve Rum tarafının hukuki-siyasi emellerine zemin hazırlamaktadır.

Kıbrıs sorununa çözüm aranırken GKRY Doğu Akdenizdeki sınırlarını genişletmekteydi. GKRY, 2003 yılında Mısır, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile “Münhasir Ekonomik Sınırlandırma Anlaşması”nı imzalayarak, Türkiye ve KKTC'yi hiçe sayarak diğer devletlerle Doğu Akdeniz'i paylaşmaya başlamıştır. Son olarak 2018 yılında Türkiye, bahsi geçen anlaşmanın geçerliliğinin olmadığını ve antlaşmanın reddi için BM'ye başvuru yaptıklarını açıklayarak, bölgede doğal gaz faaliyetlerine başlamıştır. AB, Türkiye ile ilişkilerinde baştan beri Kıbrıs sorununu gündemde tutmuştur ancak son

dönemlerde Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin katılım sürecini aksatacak derecede vazgeçilmez bir unsura dönüşmüştür.[9]

- 2) **Rusya ile ilişkiler:** Rusya-Türkiye ilişkileri Ak Parti döneminde hızla gelişmiş ve iki taraf içinde önemli bir ortaklığa dönüşmüştür. Rusya -Türkiye ilişkileri Rusya'nın özellikle Rusya-Ukranya savaşındaki yayılmacı politikaları AB-Rusya çatışmasını doğurmuştur. Türkiye'nin Rusya ile attığı ticari ve ekonomik adımlar ve Türkiye'nin tarafsızlık politikası AB tarafından Türkiye'ye eleştiriler yöneltilmesine neden olmuştur.[10][11]
- 3) **Mülteci Göçü:** Suriye İç Savaşı'yla Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan göç dalgası iki taraf arasındaki ilişkileri etkilemiş ve karşılıklı diyaloglar gerçekleşmesine sebep olmuştur. Türkiye 2005 yılında Avrupa Birliği yasalarını göz önünde bulundurarak İltica ve Göç Ulusal Eylem Planını hazırlamıştır. Bu belgede dış sınırların kontrol altına alınması, İltica çerçevesinde AB yasalarının yürürlüğe konması ve etkin bir şekilde uygulanması ile Türkiye'de etkin bir göç yönetimin uygulanması konularında bir görüş sunulmuştur. Suriye krizi meselesinde AB ilk başlarda sessiz kalırken Türkiye Suriyeli göçmenlere kapılarını açmış ve 3 milyondan fazla kişiyi ülkeye kabul etmiştir. 2015 yılında Avrupa'ya doğru artan göç hareketliliği doğrultusunda ise; göç Türkiye-AB ilişkilerinin temelini oluşturmaya başlamıştır. Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle AB için gittikçe önemli bir hale gelmiştir. Avrupa Göç Rejimi ve politika üretimlerinde Türkiye'ye yöneltilen sorumluluklar ve bu sorumluluklardan dolayı meydana gelebilecek gelişmeler her iki tarafında gündemlerini meşgul etmiştir. AB bu kriz sonrası Türkiye'yle iş birliğine gitmiş ve 16 Aralık 2013 tarihinde Geri Kabul Anlaşması'nı imzalamıştır.

AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın amacı karşılık çerçevesinde, iki taraftan herhangi birinin giriş, topraklarında bulunma ya da ikamet etme koşullarını yerine getirmeyen kişilerin hızlı ve sistemli bir şekilde geri kabulüne ilişkin yöntemi belirlemektir. Ancak derinlere baktığımızda Avrupa'nın bu anlaşmayla asıl amacının AB ülkelerini tehdit eden göçmenleri Birlik sınırları dışında tutmak olmuştur. Geri Kabul Antlaşmasının imzalanmasından sonra kaleme alınan 2015 yılı ilerleme raporunda, önceki raporlardaki eleştirel tavırlara olumlu bir dil kullanılmış ve Türkiye adalet, özgürlük ve güvenlik açısından hazırlıklı olarak tanımlanmıştır. 29 Kasım 2015 tarihinde, Türkiye-AB ilişkilerine yeni bir ivme kazandırılması ve Avrupa'ya sığınmacı akının engellemek amacıyla Brüksel'de bir zirve düzenlenmiştir. Yayınlanan zirve bildirisinde şu maddelere yer verilmiştir;

- Taraflar yılda 2 sefer olmak üzere düzenli zirveler gerçekleştirilmesi,
- AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın Haziran 2016 itibariyle eksiz şekilde uygulanması,
- AB Türkiye'ye Suriyeli göçmenler için, başlangıç olarak, 3 milyar Euro maddi yardım sağlanması
- Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere destek verilmesi ve göç yönetimindeki mevcut iş birliğinin ilerletilmesini sağlamak amacıyla, 15 Ekim 2015 tarihinde kabul edilen Ortak Eylem Planı'nın hayata geçirilmesinde
- Gümrük Birliği'nin güncellenmesi konusunda
- Türkiye'nin vize muafiyeti konusundaki kriterleri yerine getirdiği takdirde, Türk vatandaşlarının Schengen Alanı'na seyahatlerinde vize uygulamasının Ekim 2016'ya kaldırılması konusunda mutabık kalmıştır.

Bu süreçte sonra AB ile görüşmeler hız kazanmış Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği adına yeni umutlar doğmuştur. Devam ede görüşmeler doğrultusunda 18 Mart 2016 tarihinde Brüksel'de bir zirve daha gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede Türkiye'den Avrupa'ya doğru gerçekleşen düzensiz göçün önüne geçilmesi kararına varılmıştır. Bu zirve sonucunda da 9 maddelik bir bildiri yayınlanmıştır;

- Kaçak yollarla Ege adalarına ulaşan düzensiz göçmenler Türkiye'ye iade edilecek,
- Türkiye'ye iade edilen her Suriyeli göçmen karşılığında AB'ye bir Suriyeli göçmenler yerleştirilecek,
- Türkiye düzensiz göçle mücadele kapsamında kara ve deniz sınırlarını kontrol altında tutacak,
- Düzensiz göçmen geçişleri sona erdiğinde Gönüllü İnsani Kabul Planı uygulanacak,
- 2016 yılının Haziran ayına kadar vize serbestisi kriterlerinin yerine getirilmesi doğrultusunda Türk vatandaşlarına vize muafiyetine çalışmalarına hız verilecek,
- Gümrük Birliği iyileştirme çalışmalarına devam edecek,
- Türkiye'ye Sığınmacı Mali İmkânı kapsamında tahsis edilen 3 milyar avronun ödenmesine hız verilecek,
- 29 Kasım 2015 tarihli açıklamada belirtilen doğrultuda müzakere sürecini yeniden canlandırmaya yönelik kararlılıklarını tekrar teyit etmiş,
- AB, Suriye'deki insani koşulların iyileştirilmesine yönünde Türkiye'nin attığı adımlara destek olacaktır (ab.gov.tr, 2016).

Türkiye son on yıl içerisinde göç ve sığınma konularının yönetiminde büyük bir

reformdan geçmiş ve Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin bu reformda çok önemli bir etkisi olmuştur. Ege'ye kaçak yollarla geçen düzensiz göçmenlerin geri kabulüne başlanış ancak gerekli kriterlerin yerine getirilmediği iddia edilerek vize muafiyeti hayat geçirilememiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği Bakanlığı; 2016 yılının sonuna kadar vize muafiyeti gerçekleşmezse de Geri Kabul Anlaşması'nın da işlemeyeceğini dile getirmiştir. Nitekim 22 Temmuz 2019'da AB ile yapılan Geri Kabul Anlaşması'nın askıya alındığını duyurulmuştur. [13]

- 4) **Terörle Mücadele:** Türkiye, AB aday ülkeleri arasında terör konusunda en çok sorun yaşayan ülkedir. Büyük bir terörizm sorunuyla karşı karşıya olan Türkiye, terörizmle mücadele konusunda AB üye ülkelerinin desteğine ihtiyaç duymaktadır ve bu yolda ortak adımların atılması için girişimlerde bulunmaktadır. Nitekim önceki yıllarda her ülkenin terörizm sorununu kendi iç politika sorunu olarak ele almasına karşın ayrılıkçı ve dini terör örgütlerinin Dünya'da birçok ülkeyi de hedef almaya başlamasıyla, ülkeler hukuki, siyasi, ekonomik ve aynı zamanda askeri önlemler alarak, terörizmle mücadele yolunda konsensüs sağlanmasına yönelik çabalarda bulunmuşlardır. Ancak, görülmektedir ki, terörizmi algılamada büyük farklılık gösteren devletlerin "terörizmle mücadele"ye bakış açıları da oldukça farklıdır, yani geline nokta hedeflenen uzlaş sağlanamamıştır. Bu durum, Türkiye-AB ilişkilerinde de birtakım çıkmazlara ve Türkiye'nin tam üyelik yolunda engellerin çıkmasına neden olmaktadır. Türkiye'deki siyasi çevreler, terörizmle mücadele konusunda AB üye ülkelerinin gereken adımları zamanında atmamış olduklarını belirtmektedirler ve bu durum Türkiye-AB ilişkilerinde güven temelini sarsmaktadır. Avrupa ülkeleriyle Akdeniz ülkeleri arasındaki iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan Barselona Süreci'nin 2005 Kasım Toplantısı'nda terörizmin tanımı konusunda yaşanan tartışmalar ve sonuçtaki hayal kırıklığı da devletlerin ortak tanım üzerinde kolay kolay uyuşamayacaklarını ve terörle mücadelede gerekli adımların atılamayacağını göstermektedir. [14]

- 5) **Türkiye'nin Büyüklüğü:** Türkiye'nin AB ile müzakere sürecini sekteye uğratan en önemli amillerin başında, AB'ye 'hazmetme kapasitesi' kavramını icat ettirecek kadar etkileyen Türkiye'nin büyüklüğü algısı gelmektedir. Türkiye'nin 84 milyonu bulan nüfusu ve üzerine oturduğu geniş coğrafya AB açısından tedirginliğe sebep olmaktadır. Bunun sebebi; nüfus oranının Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ve AB Komisyonu gibi kurumlarda temsiliyeti belirlemesi dikkate alındığında Türkiye'nin nüfusu göz önüne alındığında AB'nin liderliği konumuna oturabileceği endişesi söz konusudur. Her ne kadar Anayasa yerine geçen ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması, nüfus-

temsiliyet parametrelerini siyasi ağırlıkla dengelemeye çalışmış olsa da, Birlik içinde endişe konusu olmaya devam etmektedir. [15]

Avrupa Birliği Üyeliğinin Olası Etkileri

Günlük Hayata Etkileri

- 1) **Avrupa vatandaşlığı:** Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları pasaport olmadan da, nüfus cüzdanı ya da geçerli bir kimlik kartı ile diğer üye ülkelere seyahat edebilecekler. Bu ülkelerde öğrenim görebilecek ve çalışabilecekler. Türkiye'nin diplomatik temsilciliğinin olmadığı ülkelerde, eğer herhangi bir AB üyesi ülkenin diplomatik temsilciliği varsa, o ülkenin vatandaşı ile eşit koşullarda diplomatik korumadan ve tüm siyasi haklardan yararlanacaklar[8]
- 2) **AB üyesi ülkelerde seçme ve seçilme hakkı:** Türk vatandaşları Avrupa vatandaşlığının sunduğu imkanlarla ikamet ettikleri AB ülkelerinde o ülkelerin vatandaşları ile eşit koşullarda yerel seçimlerde ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanabilecek ve aday olabilecekler.[8]
- 3) **Türkçe AB'nin resmi dillerinden biri olacak:** Tüm AB üyesi ülkelerin dilleri, Avrupa Birliği'nin resmi dili olarak kabul edildiğinden, üyelikle birlikte Türkçe de resmi AB dillerinden biri olacak. AB'nin resmi evrakları ve internet sitesi Türkçe'ye de çevirilecek. AB kurumları ile yazışmalar, başvurular, şikayetler Türkçe yapılabilecek, yanıtlar Türkçe alınabilecek. AB mevzuatındaki gelişmeler Türkçe de yayınlanacak. Yabancı dil bilmemek, AB ile iletişim kurmakta, AB belgelerini izlemekte sorun olmaktan çıkacak. [8]
- 4) **AB kurumlarını ve üye devletleri şikayet hakkı:** Avrupa Birliği vatandaşı olan veya üye ülkelerde ikamet eden herkes, Avrupa Parlamentosu'na Avrupa Birliği'nin faaliyet alanlarıyla ilgili ve kendisini doğrudan etkileyen konularda dilekçe verme hakkına sahip. Ayrıca, AB kurallarını ihlal eden üye devletleri de, Avrupa Komisyonu'na şikayet edebilir.. Şikayetin haklı bulunması halinde, önce üye devlete hatasını düzeltmek için belirli bir süre tanınıyor. Sürenin bitiminde ihlal hala devam ediyorsa, konu Avrupa Birliği Adalet Divanı'na taşınıyor. Divan kararının ardından da hata düzeltilmemişse, ilgili devlet para cezasına çarptırılabilir. Şikayetler genellikle çevre, sosyal haklar, serbest dolaşım, ayrımcılık gibi konuları kapsıyor. [8]
- 5) **İş adamlarının AB ülkelerinde iş kurabilmesi:** Hizmet sunumu hakkı, işçilerin serbest dolaşımı gibi, AB'nin dört temel serbestisinden biri. Hizmetler; malların, sermayenin ve

kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili düzenlemelerin dışında kalan ve bir ücret karşılığı yapılan tüm faaliyetleri kapsıyor. [8]

- 6) **Gıda, Tarım ve Hayvancılık:** AB üyeliği ile birlikte AB birliğinin belirlediği standartlar altında üretim yapılacaktır. Bu kurallar kapsamında çiftçiye düzenli gelir ve genç çiftçilere mali destek sağlanacak, hayvanın refahını sağlayan yahut ürün kalitesini arttıran çiftçilere ekstra destek verilecektir. Ayrıca kayıt dışı ve kontrolsüz üretimin önüne geçilmesi yönünde sıkı önlemler alınacaktır. [8]
- 7) **Eğitim:** Gençlere AB ülkelerinde eşit şartlarda eğitim fırsatı verilecek [8]
- 8) **LGBT Hakları:** Avrupa Birliği antlaşmasının 10. Maddesi “Birlik, politikalarının ve tedbirlerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında, cinsiyet, ırk veya etnik köken, dini inanç veya kanaat, engellilik, yaş veya cinsel tercih temelinde yapılan ayrımcılıkla mücadele için çaba gösterir.” uyarınca cinsiyetin ve cinsel yönelimin kişinin kendi hakkı ve kararı olduğunu söyler. Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti’nin başta LGBT toplumunu tanınması ve bu topluma yönelik saldırıları suç olarak kabul etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte eşcinsel çiftlerin evlenebilmesi ve çocuk evlat edinebilmesi gibi konularda adımlar atması beklenmektedir. [7]
- 9) **Diğer alanlar:** AB üyeliği ile birlikte ülkede avro(euro) kullanımı başlayacak ve bunun tüketime olumlu etkileri görülecektir bununlar birlikte Tüketicilerin sigorta seçenekleri artacak, AB içinde cep telefonu ile konuşmak ucuzlayacak, Enerji piyasalarında fiyatlar düşecek, Taşıtlara kayıt cihazları ve hız sınırlayıcı cihazlar takılacak, Tüm çalışanlara en az 4 hafta yıllık ücretli izin, Babalar da doğum izni kullanabilecek, İş yerinin devri halinde işçi hakları korunacak, Sosyal güvenlik hakları birleştirilecektir.[7][8]

Diplomatik Etkileri

- 1) **Kıbrıs sorununa etkileri:** Kıbrıs sorunu her zaman Türkiye-AB diyaloglarında ön planda tutulmuş ve Türkiye’nin katılım sürecinde çözüm bulunması vazgeçilmez bir unsura dönüşmüştür. Bu Yunanistan ve GKRY’nin zaten AB üyesi olması ve AB’nin bölgede jeopolitik üstünlük sağlamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğinin gerçekleşmesi ile BM’nin çözüm planı olan Annan Planının devreye girmesi, bunun sonucunda KKTC’nin ortadan kalkması ve kuzey topraklarının Ada’nın meşru temsilcisi sayılan GKRY ile Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında birleşmesi beklenmektedir. Ayrıca Kıbrıslı Türklerin adada azınlık haline gelmesi ve Türkiye’nin şu an KKTC deniz sınırlarında bulunan bölgelerdeki faaliyetlerine son vermesi gerekmektedir. [9]

2) Suriye İç Savaşı, mülteci göçü ve terörle mücadele etkilere: Avrupa Birliği üyeliği mülteci sorununun sonuca ulaşmasıyla mümkün gözükmemektedir. Çünkü Avrupa sınırının açılması ile Türkiye’de yer alan göçmenlerin Avrupa’ya akın etmesi Avrupa ülkelerinde güvenlik sorunlarına yol açacaktır. Bu sebeple Avrupa ile zamanında imzalanan anlaşmaların (bkz. Mülteci Göçü syf. 6-8) yeniden yürürlüğe girmesi de olabilecekler arasındadır.

AB üyeliği, Türkiye ile AB ülkeleri arasında yaşanan terör tanımı anlaşmazlığının, terörle mücadele kapsamında aldığı iç ve dış önlemlerin, yine aynı sebeple Suriye İç Savaşına müdahalesinin AB sözleşmeleri ve AB ülkelerinin onayı çerçevesinde karara bağlanmasına ve şimdikinden farklı uygulamalar gerçekleşmesine neden olacaktır. [13]

3) Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı: Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartnamesi, Avrupa Konseyi üyesi devletler içinde bölgelerin ve belediyelerin özerkliğiyle halkın yönetime katılarak demokrasinin daha etkili gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Adem-i Merkeziyetçi bir yönetim anlayışının Türkiye’de uygulanması özellikle doğu illerindeki önemli etnik Kürt nüfusu ve PKK’nin zamanında bölgede gerçekleştirdiği eylemler (bkz. PKK, Hendek Olayları) baz alındığında oldukça tehlikeli ve bölgeyi iç karışıklığa sürükleyecek olayların habercisidir. Ayrıca Doğu ve Güney Doğu illerinde oluşturulabilecek “Özerk Kürt Bölgesi”nin zamanla bağımsızlık ilan etmesi Ülke’nin varlığını ve bütünlüğünü bozabilir. Son olarak azınlık dillerinin bölgesel olarak yönetim dili haline gelmesi ülke içinde dil sorunu yüzünden yaşanabilecek kargaşalarında önünü açmaktadır. [12]

Avrupa Birliğine Üyelik Koşulları

Kopenhag Kriterleri

22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi’nde, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği’nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir. Bu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

Kopenhag Kriterlerine göre, üyeliğe kabul için aday ülkelerin siyaset, ekonomi ve topluluk mevzuatının benimsenmesi başlıklarında toplanmış kriterlere uymalıdır. Bu kriterler şunlardır:

- 1) **Siyasi Kriterler:** İstikrarlı bir demokrasinin varlığı, hukukun üstünlüğünün korunması, insan hakları ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı, idam cezasının olmaması, azınlıkların ayrımcılığa uğramasının engellenmesi, ülkenin çok partili sistemle yönetiliyor olması, farklı ırklara ve kadınlara herhangi bir ayrımcılığın olmaması, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulü. Ayrıca kriterlerin eksiksiz ve kesintisiz uygulanması gerekmektedir.[5]
- 2) **Ekonomik Kriterler:** İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra, birlik içindeki piyasa güçleri ile rekabet edebilecek kapasiteye sahip olunması gerekmektedir.
Arz-talep dengesinin piyasa güçlerinin bağımsız bir şekilde karşılıklı etkileşimi ile kurulmuş olması, ticaret kadar fiyatların da liberal olması, piyasaya giriş (yeni firma açılması) ve çıkış (iflaslar) için engellerin bulunmaması, Fikri ve sınai mülkiyet haklarını içeren düzenlemeleri kapsayan yasal bir sistemin olması ve bu yasalar ile düzenlemelerin icra edilebilmesi, Fiyat istikrarını içeren bir ekonomik istikrara ulaşılmış olması ve sürdürülebilir dış dengenin varlığı, Ekonomik politikaların gerekleri hakkında geniş bir fikir birliğinin olması, Mali sektörün, tasarrufları üretim yatırımlarına yönlendirebilecek kadar iyi gelişmiş olması gerekmektedir.[5][6]
- 3) **Topluluk Müktesebatına Uyum Kriterleri:** AB'nin siyasi birlik ile ekonomik ve parasal birlik hedeflerini kabul etmek üzere, üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunması gerekmektedir.
AB'nin aldığı kararlara ve uyguladığı yasalara uyum sağlamak, Gümrük Birliği, malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı gibi ortaklık anlaşmalarında belirtilen şartlara uyum sağlanması, Tek pazara geçişi gerektiren topluluk müktesebatına uyum sağlanması, Topluluğun tarım, iletişim ve bilgi teknolojileri, çevre, ulaşım, enerji, taşımacılık, tüketici hakları, adalet ve içişleri, işgücü ve sosyal haklar, eğitim ve gençlik, vergilendirme, istatistik, bölgesel politikalar, genel dış ve güvenlik politikası gibi alanlardaki her türlü düzenlemesine uyum sağlanması gerekmektedir. [5][6]

Sorular

- 1) Avrupa Birliğinin Ülkemiz hakkındaki iddialarına nasıl karşılık verilmelidir? (İddialar dikkate alınmalı ve gereken yapılmalı mı yoksa iddialar yalanlanmalı mıdır?)
- 2) AB üyeliği ve kriterleri milli güvenliğimiz ve bağımsızlığımız için bir tehdit midir?
- 3) Ülke geleceği için Avrupa Birliği ile ilişkilerimizi nasıl şekillendirmeliyiz? AB'ye tam üyelik için gerekli adımlar atılmalı mıdır?
- 4) AB ilişkilerinde gideceğimiz yol için genel dış ve iç politikamıza nasıl yön vermeliyiz?

Kaynakça

- 1) Dış İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023, March 10). *Türkiye-AB İlişkileri Tarihçesi*. https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html
- 2) Doç, Y., & Aslan, R. (2000). *TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ: SANCILI GELİŞEN İLİŞKİ*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36279>
- 3) Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. (2023). *Türkiye Report*. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2023_en
- 4) T.C Dış İşleri Başkanlığı. (2023, October 8). *No: 291, 8 Kasım 2023, Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu Hk.* https://www.mfa.gov.tr/no_-291_-avrupa-birligi-komisyonu-2023-yili-turkiye-raporu-hk.tr.mfa
- 5) Wikipedia.org. (n.d.). *Kopenhag Kriterleri*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kopenhag_Kriterleri
- 6) Morgil, O. (n.d.). *KOPENHAG EKONOMİK KRITERLERİ VE TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ*.
- 7) TCBABG Sekreterliği. (1992). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>
- 8) Öztürk, O., Açık Toplum Vakfı., & Eurohorizons Danışmanlık. (2010). 100 konuda Avrupa Birliği'nin günlük hayatımıza etkileri. Açık Toplum Vakfı.

https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/100_konuda_abnin_gu_nluk_hayatimiza_etkileri.PDF

- 9) Öğr.Göv Özlem Tan. (n.d.). Türkiye'nin Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs Sorunu. Retrieved January 1, 2016, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/669557>
- 10) Topakal, İ. (n.d.). Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri. 33–53. Retrieved January 1, 2016, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/312081>
- 11) Doç, Y., Musaoğlu, N., & Özgöker, U. (n.d.). RUSYA-AB İLİŞKİLERİNDE STRATEJİK ORTAKLIKTAN STRATEJİK DEPRESYONA. Retrieved February 8, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84543>
- 12) Dnaç, H., & Ünal, F. (n.d.). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ve Türkiye'de Belediyeler. Retrieved February 8, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55394>
- 13) Küçükler, Y., Bilime, S., İlişkiler, U., Dalı, A., Bilimi, S., Lisans, Y., Danışman, P., Üyesi, Ö., Burcu, İ., İstanbul, A., Maltepe, T. C., Sosyal, Ü., & Enstitüsü, B. (2019). SURIYE İÇ SAVAŞI VE GÖÇ KONUSUNUN TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ YÜKSEK LİSANS TEZİ. <https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/4658/10319484-PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 14) M Seren. (2007). Terörizmin Türkiye AB İlişkilerine Etkisi. <http://acikerisim.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/1554/00132.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- 15) İnaç, H. (2016). TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ: ENTEGRASYONU ZORA SOKAN SAİKLAR (Vol. 3). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/276280>

SURİYE SAVAŞI VE SURİYELİ SIĞINMACI SORUNU

Giriş

2011 yılında Suriye Arap Baharı'nın başlaması ile Türkiye Cumhuriyeti hem yanı başında çıkan çatışmaların ve sınırından geçen milyonlarca sığınmacının hem de iç savaş yüzünden gelişen diplomasinin etkisi altında kalmıştır. Bu sebeple mevcut ekonomik, siyasi, diplomatik ve toplumsal durumu değişmiştir. Bu değişim olumlu ya da olumsuz değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler içinde bulunduğumuz durumların tehdit olarak görülmesi ve defedilmesi yahut ülke yararına işleyecek çarklar haline getirilebilmesi mümkündür.

Yazımızda sivil ayaklanmadan iç savaşa, iç savaştan uluslararası vekalet savaşına dönüşen Suriye Savaşının getirdiği mevzu bahis tehdit ve fırsatlar hakkında bilgi verilmiştir.

Elimizdeki malumatlar çok geniş olmayıp, okuyucunun kendi **şahsi araştırmasında** rehber olması amaçlanmıştır.

Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı

Arap Baharı

Arap Baharı, 17 Aralık 2010 yılında Orta Doğu'nun Tunus şehrinde otoriter rejimlere karşı başlatılan ve hızla Arap Ülkelerine yayılan protesto ve çatışmalardır. Tunus, Libya, Cezayir, Fas, Suriye ve Yemen gibi ülkelerde halk, baskıcı rejimlerin ağır şartlarına, 2008 yılı ile daha da derinleşen ekonomik sorunlara, yoksulluğa, işsizliğe ve daha birçok nedenden dolayı rejime karşı öfke beslemekteydi. Tunus'ta seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin kendini yakması bardağı taşıran son damla olmuş ve böylece tüm Arap coğrafyasında domino etkisi yaratan isyanlar serisi başlamıştır. İsyenlar büyümüş ve süratli bir şekilde çevre bölgelere dağılmıştır. Protestolar ve çatışmalar, demokrasi ve ifade özgürlüğü istekleriyle süregelmiştir. Bu mücadeleler birçok insanın ölmesiyle insan hakları ihlalleriyle ve büyük çapta göçlerle sonuçlanmıştır. Orta Doğu'yu kasıp kavuran bu devrimler sonucu Tunus'ta yönetim değişmiş, Suriye ve Libya'da iç savaş çıkarak devrim daha da derinleşip boyut değiştirmiş, Mısır ve Lübnan'da diktatörler devrilse de yeni otoriter güçler yerini almıştır. Sonuç olarak elde paramparça ve düzenden ırak topraklar kalmıştır.[5]

Suriye’de Arap Baharı’nın Tarihi Temelleri

Fransa’nın çekilmesiyle 1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye, 1950’li ve 1960’lı yıllarda arka arkaya askeri darbelere maruz kalarak istikrarsızlık içinde yaşamıştır. 1963’te yapılan askeri darbe sonrasında Arap milliyetçiliğini savunan Baas Partisi iktidara gelmiştir. Parti içeresindeki muhalifleri tasfiye eden Hafız Esed, üst düzey askerler ve burjuvazinin desteğini alarak 1971’de devlet başkanı seçilmiştir. Esed demokratik görünümlü otoriter bir rejim yaratarak ülkede düzen ve istikrar sağlamıştır. 1973 Anayasasıyla ülkedeki bütün kurumlar üzerinde mutlak bir hâkimiyet sağlayan Esed, aynı anda devlet başkanı, başkomutan ve Parti genel sekreteri olmuştur. Devlet başkanının meşruiyetini arttırmak ve yönetimine demokratik bir görünüm vermek için yedi yılda bir devlet başkanlığı seçimi yapılmıştır. Müslüman Kardeşler gibi rejim muhalifi gruplarla 1970 ve 1980’li yıllarda girilen kanlı mücadele rejimi sağlamlaştırma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

Hafız Esed döneminde Suriye’deki Nusayriler, bir dini cemaat ve sosyal ayrımcılığa maruz kalmış bir mezhep olma konumundan çıkarak Suriye siyaseti ve ekonomisinde etkin bir konum kazanmıştır. Esed ülkenin stratejik konumlarına kendi ailesinden ve mezhebenden insanları yerleştirmiştir. Bu kadrolaşma Esed ailesinin iktidarının devamında önemli rol oynamıştır. Kolektif liderlik prensibini benimseyen Esed, kendisini merkeze alarak siyasi yapıyı şekillendirmiştir. Hafız Esed iç politikada etnik ve mezhepsel farklılıklar üzerinden bir denge kurup azınlık yönetimi teşkil ederken dış politikada çıkar algılaması çerçevesinde politikalar üretmiştir. Arap milliyetçiliği ve İsrail karşıtlığı dış politikanın öncelikli konuları haline gelirken çift kutuplu dünyada denge politikası güdülmüştür.

Beşar Esed, babasının ölümü üzerine Temmuz 2000’de düzenlenen referandumda %97,29 oranında oy alarak rejimin başına geçmiştir. Böylece monarşilerde olan yönetimin babadan oğula geçme özelliği Suriye’de de gerçekleşmiş ve Suriye “başkanlık monarşisi” özelliği kazanmıştır. Yeni yönetimle birlikte ortaya çıkan reform ümitleri, mevcut sistemin nimetlerinden yararlanan menfaat gruplarının direnci sonucunda birkaç yıl içinde yok olmuştur. Çok partili sisteme geçme gibi demokratikleşme adımları atılarak baskıcı devlet yapılanmasında reform sağlayacak adımlar atılamamıştır. Örneğin çoğulculuk, şiddete başvurmama, muhalefet arasında birlik ve demokratik değişim ilkeleri üzerinde Müslümanlar, Hristiyanlar, Kürtler, seküler gruplar ve eski komünistler ittifak oluşturarak Ekim 2005’te “Şam Deklarasyonu”nu ilan etmişlerdir. Her ne kadar bu deklarasyon sınırlı sayıda katılımcı tarafından imzalsan da geniş kesim tarafından desteklenmiştir. Esed rejimi bu

deklarasyonu ABD ve İsrail çıkarlarına hizmet eden bir belge olarak yorumlamış ve muhalif avına çıkmıştır. Pek çok sivil toplum kuruluşu, televizyon kanalı, radyo istasyonu ve internet sayfası yasaklanmış veya kapatılmıştır. Deklarasyonu imzalayan rejim muhaliflerinin bir kısmı hapse atılmış; bir kısmı da ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Beşar Esed, 27 Mayıs 2007 tarihinde düzenlenen referandumda oyların %97,62'sini alarak ikinci kez devlet başkanı seçilmiştir. Suriye'de uzun zamandır tıkanmış olan siyasi ve ekonomik sistem, hızla değişen ve gelişen toplum karşısında hantal bir yapı olarak ihtiyaç ve taleplere cevap veremez hale gelmiştir. 2010 yılının sonlarında Kuzey Afrika ve Orta Doğu coğrafyasında başlayan halk ayaklanmaları, Suriye rejimini endişelendirse Rejim mevcut iç ve dış desteklerden dolayı değişim rüzgarlarının kendisini çok zorlamayacağı kanaatinde olmuştur. Ancak birkaç ay geçmeden 17 Mart 2011'de Dera kentinde gösteriler başlamış, Arap Baharı'na ve İç Savaşa giden yola girilmiştir.[1][6]

Savaşın Başlaması ve Seyri

Arap Baharı sürecinin Suriye'de başlangıcı da diğer ülkelerde olduğundan çok farklı olmamıştır. Dera kentinde duvarlara rejim aleyhinde yazılar yazan birkaç genç tutuklanmıştır. Gençleri almaya giden ailelerine gençler verilmemiş ve aileler ile polisler arasında tartışmalar yaşanmıştır. Bunun üzerine ailelere karşı polisin tavrı ve çocukların geri verilmeyişi Dera kentinde protesto edilmeye başlanmıştır. Dera'da başlayan protestolar, Esat rejimi muhaliflerince benimsenmiş ve Arap Baharı olaylarından cesaret bulan muhalifler bu protestoları birçok kente yaymıştır. 15 Mart gününü "Öfke Günü" ilan eden muhalifler bu tarihte ülke genelinde birçok kentte büyük çaplı gösteriler düzenlemiştir. 18 Mart günü ise Cuma namazı çıkışı Halep, Lazkiye, Hama, Humus ve Banyas gibi birçok şehirde protestolar düzenlenmiştir. Olaylara müdahale eden polis kuvvetleri tarafından öldürülenler olmuştur. Ertesi gün ölenlerin cenaze törenlerinde çatışmalar yaşanmış ve böylece Suriye'de de Arap Baharı fitili ateşlenmiştir.

Beşar Esad yönetimi olaylar başladığında, protestoları ciddiye almamış ve protestocuları "Emperyalist güçlerin kuklası teröristler" olarak nitelendirmiştir. Olaylar ciddi boyutlara ulaştığında ise, protestoları dindirmek için çeşitli reformlar yapmıştır Bu doğrultuda askerlik süresini 21 aydan 18 aya indirilen yasa çıkarılmıştır. Halkın isteği üzerine, olaylara sert müdahale eden Dera valisi görevden alınmış, bazı suç türlerini, içeren kısmi af kabul edilmiş, yönetim kadrolarında yenilik yapılacağını bildirmiştir. Ayrıca ülkede 1963 yılından beri uygulanan olağanüstü hâl uygulaması kaldırılıp yeni bir anayasa yapılacağını da söylemiştir.

Yolsuzlukla mücadele için etkin mekanizmaların kullanılması, siyasi partilere ilişkin yasada düzenleme yapılması ve gelişigüzel tutuklamalara engel olunması gibi kararların alınması da bu yönde atılan adımlardır. Olayları yatıştırmak için 260 tutuklu serbest bırakılmış ve yıllardır vatandaşlık hakkı verilmeyen Kürtlere vatandaşlık hakkı verilmiştir.

Esad'ın attığı adımlar muhaliflerce samimi ve yeterli bulunmamış ve olayları yatıştırmaya yetmemiştir. Bununla birlikte Esad yönetimi de her geçen gün protestoculara karşı olan tutumunu biraz daha sertleştirmiştir. Protestolarda halka karşı şiddet kullanılması ve ölü sayısının artması ile paralel olarak olaylar da şiddetlenmiştir. 25 Mart gününü “kararlılık cuması” ilan eden göstericiler Dera, Humus, Deyr-ez Zor, Şam, Lazkiye ve Rakka'da protestolar gerçekleştirmiş ve rejim aleyhine sloganlar atmışlardır. Bununla birlikte Şam başta olmak üzere birçok şehirde Esad yanlıları da Esad'a destek yürüyüşü yapmışlardır. Birleşmiş Milletler, çıkan çatışmalarda Mart ayı boyunca ölenlerin sayısının 850'den fazla olduğunu söylerken, Suriye insan hakları örgütü, Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilen protestolarda 560 kişinin güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. Süreçte en aktif rol alan ülkelerin başında Türkiye gelmiştir. Diplomasi trafiğini yoğun bir şekilde sürdüren Türkiye, sürecin demokratik yollarla çözülmesi konusunda gayret sarf etmiştir. Suriye'ye de ziyaretler yapan Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, gerçekleştirdiği ziyaretlerde reform sürecinin devam etmesi ve şiddetten uzak durulması konularının üzerinde ısrarla durmuştur. Uluslararası tüm uyarı ve tepkilere rağmen Esad rejimi muhaliflere olan sert tutumunu değiştirmemiştir. 22 Nisan'ı “Büyük Cuma” ilan eden ve o güne kadarki en büyük gösterileri gerçekleştiren muhaliflere karşı gerçek mermi kullanılmış ve birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Olaylara tepki gösteren Arap Birliği göstericilere destek vermiş ve yanlarında olduğunu açıklamıştır. 28 Nisan'da toplanan BM ise Rusya'nın muhalefeti sonucu Suriye'yi kınayan ortak bir açıklama yapamamıştır.

Olayların daha da şiddetlenmesi üzerine Suriye'den Türkiye ve diğer komşu ülkelere göçleri başlamıştır. Mayıs ayında gösteriler daha geniş alanlara yayılırken, bununla doğru orantılı olarak ölüm olayları da artmış ve mülteci göçleri devam etmiştir. 3 Haziran'da düzenlenen protestolarda, güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu birçok kişi hayatını kaybetmiştir. 6 Haziran'da Suriye'nin kuzey batısındaki Cirz El-Şuğur kasabasında güvenlik güçleri pusuya düşürülmüş ve 120'den fazla asker hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine 10 Haziran'da şehre giren Suriye Ordusu 12 Haziran'da Cizr-el Şuğur'u tekrar kontrol altına almıştır. Bu olaydan sonra binlerce Suriyeli Türkiye'ye sığınmıştır.

2011 yazı muhaliflerin daha organize hareket etmeye başladığı bir dönem olmuştur. 16 Temmuz'da muhalifler tarafından İstanbul'da "Ulusal Kurtuluş Konferansı" düzenlenmiş, diğer muhalif gruplara da ulaşmak ve Esad rejimine karşı birlik olmak çağrısı yapılmıştır. Çeşitli görüş ayrılıklarının da yaşandığı toplantıda, Esad rejiminin yıkılması halinde geniş tabanlı bir geçiş hükümetinin kurulması amacıyla 25 üyeden oluşan bir konsey kurulması kararlaştırılmıştır. Suriye'de muhalefetin sivil direnişinin netice vermemesi ve Esad rejiminin katliamlara devam etmesi sivil direniş sürecinin başarıya ulaşamayacağı kanaatini oluşturmuştur. Bunun neticesinde muhalifler de silahlı direnişe geçme kararı almışlardır. Esad'a bağlı Suriye Ordusu'ndan ayrılan asker ve subaylar Özgür Suriye Ordusu adını verdikleri bir grup oluşturmuş ve ordunun başına yine Rejim ordusundan ayrılan Albay Riyad al Assad geçmiştir. 3 Temmuz'da ise Suriye yönetimi Hama'ya ağır silahlı birliklerle saldırı başlatmıştır. Ramazan ayında gösterilerin artmasından çekinen Esad rejimi orduya bir aydır kuşatma altındaki Hama'ya girme emri vermiştir. Tanklar tarafından da desteklenen operasyon bir katliama dönüşmüştür. Çeşitli örgütlerin bildirdiğine göre en az 95 kişi ölmüştür. Ramazan başında gerçekleşen bu kanlı operasyona ülke genelinde tepkiler gelmiş ve tepkiler kanlı bir şekilde bastırılmıştır. 7 Ağustos'ta Esad güçleri Hama'dan sonra Deir el Zor kentine de kanlı bir operasyon gerçekleştirmiştir. En az 50 sivilin öldüğü saldırı sonrası Arap Birliği ilk defa Suriye yönetimini kınamıştır.

10 Ağustos 2011'de İstanbul'da Suriye Ulusal Kurtuluş Konferansı düzenlenmiş, ABD ile birlikte İngiltere, Fransa, Almanya ve Kanada hükümetleri de Esad yönetimine çekilmesi çağrısı yapmışlardır. 20 Ağustos'ta Suriye muhalefeti liderlerinin, Esad rejimi sonrası boşluk döneminde Suriye'yi yönetecek geçici bir ulusal konsey" kurmayı planladıkları ve bu amaçla İstanbul'da toplandıkları bildirilmiştir.

Eylül ayında Esad rejimine karşı baskılar da artmaya başlamıştır. New York'ta düzenlenen BM Genel Kurulu toplantısında önemli gündemlerden birisi de Suriye konusu olmuştur. Toplantıdan önce gerçekleşen Erdoğan-Obama görüşmesinde Suriye'ye yaptırım uygulanmasının istenmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye, Suriye ile olan ilişkilerini askıya almış ve BMGK'dan karar alınmamış olmasına rağmen tek taraflı olarak Suriye'ye yaptırım uygulayacağını bildirmiştir. Bununla birlikte AB hükümetleri de Avrupalı şirketlerin Suriye'ye yaptırım uygulayacağını bildirmiş, Suriye'ye petrol konusunda yeni yatırımlar yapılmasını yasaklamıştır.

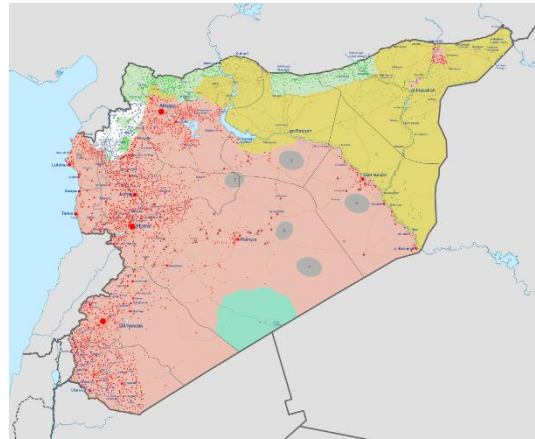
Rejimin devamı adına 2011'in sonlarına doğru Esad rejimi, kırsal bölgelerde operasyonları arttırmış ve bunun sonucunda protesto gösterileri zamanla azalmıştır. Sivil protestolar bitmiş olmakla birlikte sivil muhalefet siyasi gruplar oluşturarak mücadelesine devam etmiştir. Bununla birlikte Suriye'de irili-ufaklı birçok silahlı grup meydana gelmiştir. Radikal gruplar ve terör örgütlerinin de olaylara müdahil olmasıyla Suriye'de durum iyice karışmıştır. Gerek sivil gerek askeri muhalefetin ortak hareket edememesi Suriye'de olayların uzamasının sebeplerinden birisi olmuştur.

2012 ve 2013 yılları muhaliflerin lehine ilerlemiştir. Muhalifler, Halep'in büyük bölümünü hükmü altına almış. Şam'a birkaç kilometre yaklaşmış ve Humus şehir merkezinde şiddetli çarpışmalar yaşanmıştır. Kuzey Doğu Suriye YPG/PKK tarafından ele geçirilmiş ve burada "Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi" adı altına ilan edilmiştir.

2013 yılın sonu ve 2014 yılı başında dış desteği büyük oranda kaybeden muhalif grupları gerilemeye başlamış ve olaylar hükümet lehine gelişmiştir. Şam şehir merkezi büyük oranda Rejim tarafından ele geçirilmiş, [Hama](#) ve [Humus](#) kırsalı büyük oranda muhaliflerden temizlenmiş ve [Lazkiye](#) yolu güvence altına alınmıştır. IŞİD ise, kuzey ve doğudaki bölgelerin çoğunu ele geçirmiştir.

2016 yılı itibarıyla Türkiye, YPG/PKK'ya ait obüsleri vurmaya ve terör örgütünün elinde tuttuğu bölgelere operasyon düzenlemeye başlamıştır. Ayrıca Türkiye-Suriye sınırında bulunan IŞİD bölgeler Türkiye'nin eline geçmiştir.

2017 yılında Fırat Kalkanı Harekâtı ile Cerablus, El-Bab ve Dabık gibi önemli şehirler Türkiye ve ÖSO kuvvetlerince kontrol altına alınmıştır. Ayrıca Afrin ilçesine Zeytin Dalı adı verilen sınır ötesi bir askerî harekâta düzenlenmiştir. 2018 yılında yine aynı şekilde PKK/YPG kuvvetlerine karşı Barış Pınarı Harekâtı gerçekleştirilmiş ve Türkiye sınırından 32 km ilerideki M4 kara yoluna kadar 4.220 km² alanda kontrol sağlanmış ve 600 meskûn mahal terörden arındırılmıştır. Son olarak 2020 yılının şubat ve mart aylarında Bahar Kalkanı Harekâtı ile M4 kara yolunun kuzeyine 6km bir koridor oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Şekil 1: Suriye İç Savaşı Haritası

Suriye topraklarında 2024 yılına geldiğimizde ülke genelindeki çatışmaların azaldığını ancak hala siyasi birlikten yoksun olduğunu görmekteyiz.

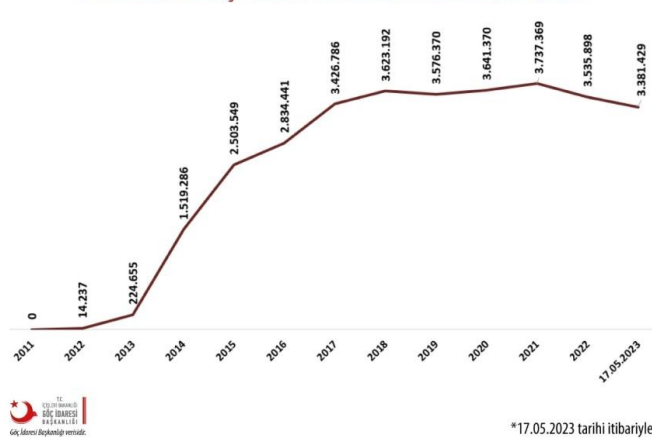
Göç ve Etkileri

Göçün Büyüklüğü

Suriye’deki iç savaştan dolayı bölge halkları yaşadıkları yeri terk etmeye başlamıştır. Suriye’nin kara sınır komşuları olan Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak, halkın göç ettiği ülkeler arasındadır. Türkiye mültecilere yönelik uyguladığı politikalar ve Suriye sınırıyla yakın olması sebebiyle en fazla göç alan ülke olmuştur. Türkiye, jeopolitik konumundan dolayı bir köprü konumunda bulunmaktadır. Gerek Asya ve Avrupa arasında bulunması, gerekse göç yolları üzerinde yer alması nedeniyle tarih boyunca daimî göç hareketlerine maruz kalmıştır. Suriye’de yaşanan kriz nedeniyle gerçekleşen göçlerden ise uygulamış olduğu “Açık Kapı Politikası” dolayısıyla son derece fazla etkilenmiştir. En fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke resmi veriler ışığında Türkiye’dir.

Suriye’den iç savaş neticesinde farklı ülkelere göç eden kişi sayısı toplamda 5.487.913’tür. Türkiye bu kişilerin 3.543.837’sine ev sahipliği yapmaktadır. Bu verilerden hareketle dünya üzerinde bulunan kayıtlı Suriyeli göçmenlerin %64.6’sının Türkiye’de bulunduğu gözlemlenmektedir.[3]

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Şekil 2: Yıllara Göre Suriyeli Sığınmacı Sayısı

Toplumsal Etkileri

Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin hukuki statüsü çok fazla tartışılan konulardan biri olmuştur. “Mülteci” statüsü yalnızca Avrupa’dan Türkiye’ye gelen kişilere verildiğinden, Suriyeliler “mülteci” olarak adlandırılmamaktadırlar. Avrupa dışından Türkiye’ye gelen kişilere ise “sığınmacı” statüsü verilmektedir. Bu bağlamda ülkelerinden Türkiye’ye gelen Suriyeli kişiler “mülteci” değil “sığınmacı” olarak adlandırılmaktadır. Türkiye ise, “sığınmacı” statüsü “mülteci” statüsüne göre daha dar kapsamlı olduğu için, Suriyeliler lehine yönetmelik ve genelgeler çıkararak yürürlüğe koymuştur.

Temel bir değişim aracı olan göç, insanları birçok açıdan etkilemektedir. Göç, kentlerin sosyal yapısını tekrardan şekillendirirken, aile içinde de birçok etki yaratmaktadır. Zorunlu olarak göç eden insanların göç ettikleri yerlere uyum sağlama noktasında yaşadıkları sıkıntılar ve yoksulluk, aile içinde şiddetin oluşmasına neden olmaktadır. Bunlardan hareketle, gerçekleşen zorunlu göçlerin, insanlar ve aile üzerindeki etkilerinin olumsuz olduğu belirtilebilir. Göç olaylarından en fazla etkilenenler; ekonomik açıdan belirli bir yetkinliğe ulaşamayan ailelerdir. Göç eden insanların sahip olduğu ekonomik güç, göçmenlerin geçim şeklini, barınma şeklini ayrıca eğitim ve sağlık koşullarını belirlemektedir. Göç ile kültür arasında bir ilişki mevcuttur. Farklı bölgelere göç eden göçmenler, göç ettikleri yerlere kendi kültürel değerlerini taşımaktadırlar. Aynı zamanda gittikleri yerlerin kültürlerinden de etkilenmektedirler. Türkiye halkı tarafından bazı noktalarda önyargılı bir şekilde yaklaşılan Suriye halkı bir sosyal uyum problemi olarak görülmektedir. Farklı yaşam tarzları ile çok eşliliğin başlamasına, boşanmaların artmasına neden olmuşlardır. Daha çok sınır illerinde bulunan Suriyelilerin bu bölgelerdeki demografik yapıya zarar verdiği görülmektedir.[3]

1) Eğitim

Türkiye’de eğitim çağındaki tüm Suriyelilere imkanlar sağlanmaktadır. Suriyeli öğrencilerden binlercesi üniversitede eğitim hayatına devam etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı tarafından Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu öğrencilere dair bir rapor hazırlanmıştır. Göç İdaresi Başkanlığı 2021-2022 verileri ışığında, Türkiye’de bulunan 5 milyon 13 bin 631 göçmenden 1.365.884’sının eğitim çağındaki (5-17 yaş) olduğunu açıklamıştır. Eğitim çağındaki nüfustan ise, 935.731’inin eğitim ve öğretim hayatına devam ettiği belirtilmiştir. Yani bu çocuklardan, %68.51’i eğitimine devam edebiliyorken, %31.49’u eğitim haklarından yoksundur. Raporda eğitim çağındaki çocuk nüfusunu en fazla Suriyeliler oluşturmaktadır. Okul çağındaki bulunan Suriyeli çocuk sayısı, 1.124.000’dir. Suriyelilerden %65’i yani 730.000’i okula gidebiliyorken, %35’i yani 393.547’si eğitimine devam edememektedir. 8 Haziran 2021 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, anaokullarında 35.707, ilkokullarda 442.817, ortaokullarda 348.638 ve liselerde 110.976 Suriyeli öğrencinin eğitim gördüğü açıklanmıştır. Toplam 938.138 Suriyeli çocuk eğitim ve öğretim hayatını sürdürmektedir. Eğitim çağındaki bulunup okula gitmeyen Suriyeli sayısı, 432.956’dır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2021 yılının Haziran ayında yapılan açıklamada, 2021-2022 Eğitim-Öğretim döneminde devlet üniversitelerinde okuyan Suriyeli öğrenci 48.192

kişidir. Ülkelerin kalkınabilmesi adına eğitimin her ülkenin emel yapıtaşlarından biri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Her çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi için, düzenli bir eğitim alması şarttır. Fakat Suriyeli ailelerin ekonomik güçlerinin yerinde olmaması nedeniyle birçok çocuk bu hakından mahrum kalmaktadır. Çocuklar çeşitli işlerde çalıştırılmaya zorlandıklarından eğitim hakları ellerinden alınmaktadır. Çalışan çocukların eğitimden faydalanamaması büyük bir sorundur. Çünkü temel eğitimlerini dahi tamamlayamayan bireyler ileride donanımsız bir şekilde topluma karışacaklardır. Bu durum toplum açısından büyük bir risk teşkil etmektedir. 2016 yılında gerçekleşen araştırmalar, Suriyelilerin %27'sinin okuryazar olmadığını göstermiştir. % 18'i ilkökul, %14'ü ortaokul ve %3'ü ise lise mezunu olarak açıklanmıştır. Çocuk işçilerin %57'si Suriye'de eğitim görmüş, %43'ü ise okuryazar değildir. Ekonomik durumu yerinde olmayan aileler, eğitim masraflarını karşılayamadıklarından, çocukların okullarda eğitim almalarını bir lüks olarak adlandırmışlardır. Bu yüzden Suriyeli çocuklar kayıt dışı olarak, düşük ücretle 75 çalıştırılmaktadır. Bu çocukların suça dahil olma olasılıkları ise oldukça yüksektir. Tüm bu anlatılanlardan hareketle zorunlu kitlesel göç hareketlerinin, hem çocuk hem de gençlerin eğitim ve öğretim hayatını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Eğitim haklarından mahrum kalan binlerce çocuk, çalışmak zorunda kalmaktadır. Çocukların eğitim-öğretim hayatından mahrum bırakan sebepler, maddi sıkıntılar, “geçicilik” algısı, bu algı nedeniyle çalıştırılmak zorunda bırakılan erkek çocukları, okul kapasitelerinin yetersiz olması, ulaşım masrafları, okullara gönderilmek istenmeyen kız çocukları ve asimilasyon yaşanacağı endişesidir (Erdoğan, 2019, s. 10). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2019 yılı Eylül ayı verilerine göre, 1.082.172 eğitim çağındaki Suriyelinin kademeli olarak MEB'e bağlı resmi okullara kaydedilme çalışmaları sürmektedir. MEB'e bağlı e-okul sisteminde 648.108 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. 10.720 öğrenci Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi'nde (YÖBİS) kayıtlıdır. Ayrıca açık okullarda kayıtlı öğrenci sayısı 26.091'dir. Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyelilerden bir bölümü, ülkelerinde tamamlayamadıkları eğitimi Türkiye'de sürdürmüştür. Türkiye'de ilk ve orta öğretim eğitimini tamamlayan diğer kesim Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS) olan dil sınavını geçerek, üniversitelere kayıt yaptırmaya hak kazanmıştır. Türkiye'de bulunan uluslararası öğrenciler arasında Suriyeliler ilk sırada yer almaktadır. Suriyeli gençlerin lisans eğitimine devam ediyor olmaları, ülkeye entegrasyon sürecinde önemli rol oynamaktadır. Suriyelilere Türkçe öğretmek için verilen eğitimler son derece önem taşımaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı her yaş grubunda bulunan Suriyeliler için Türkçe eğitim yöntemleri geliştirmiştir. 2014-2018 yılları

arasında 258.260 kişiye hizmet sağlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Halk Eğitim Merkezlerinde Suriyelilere Türkçe öğretmek için eğitimler düzenlenmektedir.[3]

2) Çocuk İşçiliği

Sosyal problemlerden bir diğeri çocuk işçiliğidir. Suriyeli çocuklardan küçük bir kısmı eğitim alabilmekteyken bir kısmı ise ailesinin geçimini sağlamak için çalıştırılmaktadır. Aileler kira ücretlerini, gıda masraflarını karşılayabilmek için çocukları çalıştırmakta ya da dilendirilmeye zorlamaktadırlar. Zorunlu olarak gerçekleşen göçler, çocuk istismarlarına yol açmaktadır. Yasadışı yollarla göç eden bireyler bu esnada çocuklarını kaybedebilmektedir. Ebeveynsiz kalan çocukların cinsel istismara uğrama olasılığı ya da çocuk işçi olarak çalıştırılma durumu diğer çocuklara göre daha yüksektir. Göç etmek zorunda kalan göç çocukları, bu durumun yarattığı travmalardan ayrı olarak, farklı bir kültür için, farklı bir dille hem yoksullukla hem de psikolojik sorunlar ve sağlık sorunlarıyla baş etmek durumunda kalmışlardır). Genelde birkaç aile bir araya gelerek ev kiralamışlardır. Küçük ve sağlıklı olan evlerde kalabalık ortamda yaşayan göç çocukları için hayat oldukça zordur.

Türkiye'nin yabancı uyruklu çocukları korumaya yönelik çalışmaları mevcuttur. Refakatsiz 0-18 yaş aralığındaki yabancı uyruklu çocuklar, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yaşadıkları bölgedeki en yakın sosyal hizmet merkezlerinde koruma altına alınmaktadırlar. Anne ve babası başında olmayan çocuklar, ilgili illerdeki Çocuk Destek Merkezlerine yönlendirilmektedirler. Savaş ve siyasal baskılar neticesinde gerçekleşen göçler birey üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik yönde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu olumsuz etkilerden en çok çocuklar etkilenmektedir. Bu deneyimlerle mücadele edebilmeleri için destek çalışmaları yapılmaktadır. Çocukların duygusal ve fiziksel gelişimleri desteklenmekle birlikte, sanatsal, kültürel, sportif faaliyetlerle çeşitli hobiler oluşturulmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde yaşayan çocuklar da unutulmayıp kreş vb. hizmetler almaktadırlar. UNICEF Türkiye Temsilciliği tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin giderleri karşılanmaktadır.

Zorunlu göçlerin milletler üzerinde bırakmış olduğu olumsuz etkiler özellikle hassas grupları daha fazla etkilemektedir. Bu bağlamda çocukların risk altında olduğu bir gerçektir. Çocuklar cinsel istismar, organ ticareti, fuhuş gibi pek çok risk altında bulunmaktadır. Göçe dâhil olan çocukların hiç göç yaşamamış çocuklara göre davranış problemlerinin daha fazla olduğu literatürde karşımıza çıkmaktadır Daha fazla ruhsal ve sosyal problemlerle karşılaşan çocuklar daha içine kapanık yaşamaktadırlar. Bu problemlerle mücadele etmek zorunda kalan

göçmen çocuklar, yerel halk ile iletişim kurmak yerine, kendi halklarıyla daha fazla paylaşım içerisine girmektedir. Göçmen çocuklar, düşük ücretlerle, ağır şartlar altında, kayıt dışı olarak, günde en az 8-9 saat çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar. Tüm insanlığın sorunu olan çocuk işçilikten günümüzde en fazla etkilenen kesim Suriyeli çocuklardır. Ekonomik yeterliliğe sahip olmayan Göçmen aileler için çocuklarının çalışmasından başka bir yol yoktur. Onlara göre yoksulluktan ötürü eğitimlerine devam edemeyen çocuklar herhangi bir işte çalışarak kendilerini hayatın zor koşullarına hazırlamaktadırlar.

Kadın sığınmacılardan birçoğu çalışmazken, bir kısmı da tarım, temizlik gibi sektörlerde tıpkı çocuk ve erkek sığınmacılar gibi daha düşük ücretlerde çalıştırılmaktadırlar. İş bulamayan çocuk ve kadın kesim sokaklarda dilencilik yapmaktadır.[3]

Siyasi Etkileri

Suriye’de yaşanan kriz sadece ülke içi politikaları etkilemekle kalmamış aynı zamanda Türkiye’nin de toprak bütünlüğünü tehdit etmeye başlamıştır. Kriz; Türkiye’ye giriş yapan sığınmacılar, Esad Rejiminin PKK terör örgütüne sağladığı destek, Suriye’nin kuzeydoğusundaki ayrılıkçı eğilimler ve iki ülke arasındaki ticaretin sona ermesi nedeniyle Türkiye’yi doğrudan etkilemiştir. Suriye krizi Türkiye’nin Irak ve İran’la ilişkilerinde problemlere zemin hazırlayarak Türkiye’yi dolaylı olarak da etkilemiştir. Türkiye, Suriye’deki krizin bölgesel ve küresel bir anlaşmazlığa dönüşebileceğini yeterince değerlendirememiş, krizin tarafı haline gelmeye başlamıştır.

Krizin Türkiye’yi etkilediği siyasi konular incelendiğinde ilk olarak Kürt kesimi ile yaşanan sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Suriye’de bulunan Kürtler tıpkı Kuzey Irak’takiler gibi özerk bir yapı istemektedir. Bu durum ise Türkiye açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Irak’ta bulunan teröristlerin yaşanılan en küçük bir güç boşluğunda Türkiye’ye sızması, Suriye’de yaşanacak böyle bir durumda da aynı şeylerin yaşanacağını göstermektedir. Türkiye’nin kuzeyinden gerçekleşen bu sızmalar ülkenin güneyince ciddi güvenlik problemlerine yol açmakta ve bu bölgeyi istikrarsızlığa itmektedir. Suriye’de kurulacak olan, olası bir Kürt yönetimi Türkiye açısından ciddi bir güvenlik tehdidini gündeme getirmektedir. Esad rejiminin ülkenin güneyine yoğunlaşması kuzeyinde bir güç boşluğunun oluşmasına sebebiyet vermiş bu durum ise Kürtlerin bölgede etkinliğine neden olmuştur. Esad rejimi, Kürtlerin muhalefetle birlik olmasını engellemek için PKK-KCK’nın uzantısı olan PYD’ye silah tedarikinde bulunmuştur. PKK, bölgede bağımsız bir Kürdistan kurmayı hedeflemekte, bu bağlamda ise Suriye’nin kuzeyinde PYD üzerinden bölgedeki ayrılıkçı eğilimleri

kışkırtmakta, Suriye'nin kuzey ve kuzeydoğusunda kendi idaresinde ilk başta özerk bir yönetim kurmaya çalışmaktadır. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin güvenliği adına tehdit oluşturmaktadır.[3]

Ekonomik Etkileri

Türkiye-Suriye ilişkileri geçmişe dönük olarak ekonomik çerçeveden incelendiğinde, iki ülke arasındaki ticaret hacminin sürekli bir artış gösterdiği gözlemlenmiştir. İmzalanan Yüksek Düzeyli İşbirliği Anlaşmasıyla birlikte, bu ticari ilişkilerdeki artış daha da artmıştır. Türkiye ile sınır komşusu olan Suriye'nin yakın kentlerinde, ekonomik bir canlanma gerçekleşmiştir. Bu sayede hem Suriye'de bulunan Türk yatırımcıların sayısı artmış hem de Türkiye'ye gelen Suriyeli turist sayısında artış yaşanmıştır. Bu ekonomik gelişmeler, Ortadoğu'da bir ekonomik bütünleşmenin gerçekleşebileceği hissiyatını vermiştir. Bununla birlikte bölgede Türkiye, Ürdün ve Lübnan'ı da kapsayan bir serbest bölge oluşturulması düşünülmüştür. 2000 yılından Arap Baharına kadar geçen süreçte, Türkiye, Suriye ekonomisindeki rolünü arttırmış ve Suriye ekonomisinde hem ithalat hem de ihracatta büyük bir yere sahip olmuştur. 2000 yılında Türkiye'den Suriye'ye 190 milyon dolarlık ithalat yapılırken, 2010 yılında ise 1.672 milyar dolarlık ithalat yapılmıştır. Bununla birlikte Suriye Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülke olmuştur.

İki ülke arasındaki ilişkiler hem bölgesel ve uluslararası şartların etkisi, hem de siyasi iktidarların tercihleriyle artmıştır. Türkiye'nin Suriye ile inişli çıkışlı devam eden ilişkileri, ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ayrıca Hariri Suikastı sonrası Suriye'nin yalnızlaştırılmasıyla güçlenmiştir. İktidarda bulunan Beşar Esad, Türkiye'nin Suriye'ye vermiş olduğu desteğin ne kadar önemli olduğunu ekonomik kalkınma hedefi noktasında anlamıştır. Fakat Suriye'de olayların başlaması sonrasında olumsuzluklar yaşanmaya başlamıştır. İç savaşla beraber bozulmaya başlayan ilişkilerin ilk etkisi, iki ülke arasındaki ticaret hacminin azalması ile karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Suriye'ye ciddi meblağlarda ihracat yapan iller bu durumdan etkilenmiştir. Olaylar ilk cereyan etmeye başladığında, Türkiye Suriye'ye karşı temkinli davranmıştır. Fakat rejimin halka şiddet gerçekleştirmekten vazgeçmemesi neticesinde, Türkiye Esad rejimine karşı 30 Kasım 2011 tarihinde birtakım yaptırımlar uygulayacağını bildirmiştir. Türkiye tarafından uygulanan bu yaptırımlardan sonra Suriye yönetimi de 6 Aralık 2011 tarihinde Türkiye'ye karşı ekonomik yaptırım uygulanacağını açıklamıştır. Yaşanan bu gelişmeler ışığında Türkiye-Suriye arasındaki ilk sıkıntıların oluştuğu görülmektedir.

Dünya Bankası tarafından yayımlanan Ortadoğu raporuna göre, Suriye'deki iç savaş neticesinde, Türkiye, Irak, Lübnan, Mısır ve Ürdün yaklaşık olarak 35 milyar dolar ekonomik zarar yaşamıştır. Bu iç savaş neticesinde, ticari ulaşım ağlarının kopması nedeniyle, Türkiye ekonomisi sorun yaşamıştır. Çünkü Türkiye'de şirketler Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine olan ihracatlarının büyük bir kısmını, Suriye üzerinden gönderilen tırlarla gerçekleştirmektedirler. Tırların artık Suriye'den geçmesi tehlikeli bir hal aldığından, başka bir güzergâh olarak İsrail seçilmiş ve tırlar İsrail'e kadar gemilerle gitmiş ve buradan gidecekleri ülkelere geçmişlerdir. Bu durum ise maliyetlerin artmasına neden olmuştur.

2010 yılında Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı 1,8 milyar dolara ulaşmıştır. Suriye'den gerçekleşen ithalat ise 452 milyon dolardır. 2011 yılında savaşın etkisiyle ihracat 500 milyon dolara, ithalat ise 67 milyon dolara düşmüştür. Fakat savaş boyunca, Suriye'de üretim yapan işletmeler, üretim yerlerini Türkiye'ye taşıdıklarından ve üretilen ürünleri buradan Suriye'ye ihraç etmeye başladıklarından ihracat seviyesi savaş öncesi rakamlara ulaşmıştır (2016 yılı itibarıyla). İç savaştan hemen sonra Suriye sınırındaki illere yerleşen Suriyeliler talepteki artışa neden olmuştur. Türkiye'de bulunan barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilere karşı yapılan yardımlar, yerel firmalar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yine Suriye'ye gidecek olan yardımların da tedariki sınır illerinde bulunan yerel işletmeler tarafından yerine getirilmektedir. Böylece sınır illerindeki üretim bu sayede artış göstermektedir. 66 Suriyelilerin Türkiye'ye girişi sırasında beraberinde getirdikleri paraları ülke içinde harcamaları, başlangıçta göç ettikleri bölgelerdeki ekonomiyi biraz canlandırırsa da hazır paralar tükenince bu olumlu etki yok olmuştur. İş gücü ücretlerinden daha düşük seviyede çalışan Suriyeliler, kayıt dışı ekonominin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle giyim ve tekstil sektöründe bu düşüş belirgin olarak görülmektedir. Bunun dışında ülkemizde işletmesi bulunan Suriyeli sığınmacıların da bulunduğu bilinmektedir.

Suriyeli sığınmacılar ülkede işsizliğe neden olduklarında enflasyonu da dolaylı olarak etkilemektedirler. Suriyelilerin Türkiye'deki işsizlik oranlarına etkisine bakılacak olursa; 2015-2020 yılları arası Türkiye genel işsizlik oranları dalgalanmalar gösterse de önemli bir farklılık görülmemektedir. Ama Suriyeli vatandaşların daha fazla görüldüğü 12 ilde (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Mardin, Osmaniye, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) işsizlik bu görülen rakamlardan daha yüksek düzeyde seyretmektedir. Buradan hareketle Suriyelilerin, Türkiye geneli işsizlik oranları üzerinde etkisinin sınırlı olduğu, fakat bölgesel bazda etkinin olduğu görülmektedir. 2015-2020 yılları arası Türkiye'deki genel istihdam oranları ortalama (45) dolaylarındadır. Suriyeli

vatandaşların sayısının daha fazla olduğu illerde istihdam oranının daha düşük düzeylerde olduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti geçici koruma altına aldığı Suriyelilerin ihtiyaçlarının tamamını neredeyse kendi imkânlarıyla karşılamaktadır. AB tarafından verilen sözlerin kısmen yerine getirilmesi Türkiye'yi ekonomik açıdan zor bir duruma sokmaktadır. Mali yardım konusunda yalnızlaşan Türkiye, Geri Kabul Antlaşması gereği Suriyelilerin Türkiye üzerinden farklı bir ülkeye geçişini de gerçekleştiremediğinden zor durumda kalmaktadır. Buradan hareketle Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılarla yalnız mücadele ettiği görülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık 22 Kasım 2022 tarihli açıklamasında, savaşın başından itibaren Türkiye'nin sığınmacılara kendi öz kaynaklarından 45 milyar dolar harcadığı belirtilmiştir. 29 Kasım 2015 tarihinde gerçekleşen Türkiye- AB zirvesinde, Avrupa Komisyonu, Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar için 3 milyar avro tutarında bir fon oluşturacağını taahhüt etmiş ve sonrasında 18 Mart 2016'da gerçekleşen ikinci zirvede bu fon tükendiği takdirde 3 milyar avroluk bir fon daha oluşturulacağını açıklamıştır. Toplamda 3+3 milyar avro olarak planlanan fondan 4,3 milyar avroluk tutar Türkiye'ye ödenmiştir. Tutarın tamamı projelere bağlanmıştır. AB bu anlaşmaya karşılık Türk vatandaşlarına vize muafiyeti, Gümrük Birliği'nin genişletilmesi ve AB'ye üyelik noktalarında vaatlerde bulunmuştur. Türkiye'nin Suriyeliler için harcadığı meblağ ile AB'nin harcadığı/harcayacağı tutar karşılaştırıldığında Suriye krizinin Türkiye'ye faturasının ne kadar ağır yükler getirdiği görülmektedir. Türkiye'nin hem savaşın olumsuz etkilerini yok edebilmek hem de Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yardım edebilmek için katlanmış olduğu bu büyük maliyetler, Türkiye üzerinde fazlaca yük oluşturmuştur. Sürecin uzaması olumsuz etkilerin de artmasına sebep olmuştur. İstikrarsızlıkların devam etmesi halinde hali hazırda azalan yatırımlar, tamamen yok olabilir bu durum da ülke içi ekonomik sıkıntılara yol açabilir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Suriyeliler Türk ekonomisine belli noktalarda katkı sağlarken, belli noktalarda da olumsuz bir gidişatın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yaşamış oldukları bölgede kiraların artması, kayıt dışı işçilerin çalıştırılması ve işçi ücretlerinin farklılaşmasından dolayı oluşan haksız rekabet, Suriyelilerin ekonomiye katılmalarından dolayı oluşan riskler arasındadır. Yerel halk tarafından tercih edilmeyen işlerde Suriyelilerin çalıştırılması ve vasıfsız işgücü piyasasındaki açığın yine Suriyeliler tarafından kapatılması fırsatlar arasında değerlendirilmektedir.[3][2]

Güvenliğe Etkileri

Ortadoğu Bölgesinde Arap Baharıyla birlikte başlayan istikrarsızlık Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit etmektedir. "Açık kapı politikası" gereği Suriyeliler Türkiye'de kabul görmüştür. Belli bir zaman sonra sadece Suriye'deki iç savaştan kaçanların değil de farklı örgüt ve tehditlerden dolayı, bulunduğu yeri terk edenlerin de Türkiye'ye girişi başlamıştır. Girişlerin bu şekilde herhangi bir prosedüre dayanmaması güvenlik noktasında bir zafiyet olduğunu göstermiştir. Türkiye'de gerçekleşen bombalı saldırıların ve kanlı eylemlerin ülkeye kayıt yaptırmadan giren kişiler tarafından gerçekleştirildiği de düşünülmektedir. Ayrıca PYD ve YPG terör örgütleri ABD'nin vermiş olduğu silahlı destekten ötürü Türkiye-Suriye sınırında büyük ölçüde kontrol elde etmiştir. [3][2]

Not: Pek çok akademisyen-siyasetçi ve uzmana göre Suriye savaşı mevcut durumda "iç savaş" tanımının dışına çıkmıştır. Yabancı ülkelerin doğrudan veya dolaylı müdahaleleri, Suriye toprakları üzerinde devam eden çıkar çatışmasını uluslararası boyuta taşımıştır. Binaenaleyh, Suriye Savaşının yakın tarihteki pek çok örneğe benzerliğiyle Uluslararası Vekalet Savaşı olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Sorular

- 1) Göçmen Sorununun yarattığı güvenlik sorunları nasıl çözülmelidir?
- 2) Türkiye-Suriye sınırından göçmen geçişine sınırlama getirilmeli midir?
- 3) Türkiye'nin Suriye İç Savaşı'ndaki rolü ne olmalıdır? - Suriye sınırında yapılan askeri operasyonlara devam edilmeli midir?
- 4) Suriyeli sığınmacıların ekonomik (olumlu/ olumsuz)etkileri göz önünde bulundurarak ne yapılabilir?
- 5) Suriyeli sığınmacıların toplumsal (olumlu/ olumsuz)etkileri göz önünde bulundurarak ne yapılabilir?

Kaynakça

- 1) Şen, Y. (2013). Suriye’de Arap Baharı. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1120993>
- 2) Şeker, S. (n.d.). Savaşın Günümüze Türkiye’nin Suriye Politikası Değişim ve Devamlılık 2011-2022. Retrieved February 19, 2024, from <https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/10823/10530289.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 3) Kübra Betül Yıldız. (2023). Suriye İç Savaşı Sürecinde Yaşanan Göçlerin Türkiye’ye Etkileri.
- 4) Köse, E. (2022). SURİYE İÇ SAVAŞI VE TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ HAREKÂTLARININ ÖNEMİ.
- 5) Hilal, F., İstanbul, K., & Üniversitesi, A. (n.d.). BİR DEVRİM SÜRECİ: ARAP BAHARI. Retrieved February 21, 2024, from https://acikerisim.isikun.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11729/2466/Bir_Devrim_Sureci_Arap_Bahari.pdf;jsessionid=AA17160AA8E6EFE17B04CD64A5C311E5?sequence=1
- 6) Özdemir, Ç. (n.d.). Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? Retrieved February 21, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/issue/29144/311695>